

(1899-1984)

Лицар правди і добра
5 серпня 125 років від дня народження
українського письменника, мовознавця,
учителя

Бориса Антоненка-
Давидовича

Антоненко-Давидович Борис Дмитрович народився 5 серпня 1899 р. в передмісті м. Ромни – Засулля (тепер Сумської області) в сім'ї машиніста-залізничника Дмитра Олександровича Давидова і Юлії Максимівни Яновської. (Антоненко-Давидович є водночас і псевдонім і прізвище його прадідів – реєстрованих козаків Антоненків). Закінчивши в 1917 р. Охтирську гімназію, майбутній письменник вступив на природничий відділ Харківського університету, але невдовзі перевівся на історико-філологічний факультет Київського університету. Через матеріальні нестатки та безперервну зміну влад офіційної вищої освіти так і не здобув; довелося опановувати науку самотужки «в бібліотеках та з великої книги життя».

У 1920 -1921 рр., ще зовсім юним, член КП(б)У Б. Антоненко-Давидович завідував Охтирською народною школою, ходив у загоні чоту проти Махна та місцевих повстанських ватаг, збирав продрозкладку та організовував вибори до Рад. Не зрозумівши сутності непу й не погоджуючись із практикою розв'язання національного питання на Україні, восени 1921 р. вийшов із КП(б)У і вступив до УКП. Та, переконавшись у марності її діяльності і не бажаючи «помножувати дяківський хор у московській церкві з філіалом в Україні», восени 1923 р. вийшов з УКП.

В 1923 р. в київському журналі «Нова громада» надрукував перше оповідання «Останні два», яке й поклато початок його творчості. Своє літературне «хрещення» письменник одержав у літературній організації «Ланка» (згодом – «Марс»), що відокремилась од строкатого «Аспису» (Асоціації письменників), яка об'єднувала невеличку, але творчо дуже сильну групу молодих «попутників»: Б. Антоненко-Давидович, Г. Косинка, В. Підмогильний, Є Плужник, Б. Тенета, Т. Осьмачка, Д. Фальківський та ін.

Б. Антоненко-Давидович – автор більше двох десятків оригінальних книг оповідань, повістей, роману, літературно-критичних нарисів та портретів. Найвідомішими його книгами, які й визначають творче обличчя письменника, є повість «Смерть» (1928), збірка репортажів «Землею українською» (1930), роман «За ширмою» (1963), «Сибірських новел» (1969) та мовознавча праця «Як ми говоримо» (1970).

Одним з найпомітніших творів у літературному процесі на Україні 20-х років була повість «Смерть», яка з-поміж інших факторів спричинилася до багаторічних поневірянь письменника «на розпутьях велелюдних». В ній Антоненко-Давидович глибоко дослідив процес витравлення національної свідомості й гідності, відлучення українського інтелігента від свого етносу й деградацію його в безбатченка-манкурта. Повість «Смерть», як і книга «Землею українською», були піддані нищівній критиці. Автора публічно звинувачували в «неприкритому зоологічному націоналізмі», в усіх інших найтяжчих «гріхах». І матеріально, і морально життя письменника стало нестерпним, і він виїздить до Алма-Ати, де влаштувався працювати в Держкрайвидаві редактором.

Та після вбивства Кірова по всій країні почалися жорстокі репресії. Вже 5 грудня 1934 р. заарештовано Є Плужника, а 17 грудня розстріляні, як «вороги народу» і «терористи», друзі Антоненка-Давидовича – Г. Косинка, Д. Фальківський, К. Буревій, О. Влизько,... Цунамі терору докотилося і до Казахстану. 2 січня 1935 р. Антоненко-Давидовича заарештовано й під конвоєм відправлено до Києва.

На допитах письменник тримався гідно й мужньо. Коли слідчий НКВС вимагав зізнатися в приналежності до терористичної організації й обіцяв йому «мерзенне» життя, якщо покається і видасть своїх спільників. Б. Антоненко-Давидович відповів: «Я не знаю, які у вас є засоби впливу на в'язнів під слідством. Та навіть коли б, припустимо, якимись невідомими способами вам пощастило зламати мене і я виказав би вам на себе й на інших оцю фантазмагорію, і коли б ви не тільки дарували мені моє «мерзенне», як ви кажете життя, а навіть випустили на волю, то я повісився б на першому сучку. Тому що таким людям, як я, можна жити з переламаним хребтом, але з переламаним моральним хребтом я жити не зміг би. На це ви зважте». Отож Хаєт змушений був визнати, що в особі Антоненка-Давидовича він зустрів «закоренілого ворога, але стійкого».

Єжовські опричники звинуватили письменника у «приналежності до контрреволюційної націоналістичної організації» (УВО), яка нібито силою зброї «прагнула повалити Радвладу на Україні і готувала індивідуальний терор проти Компартії і Радянської держави». На підставі цієї фальшивки Б. Антоненко-Давидовича було засуджено на 10 років концтаборів, де письменник пройшов усі

кола ГУЛАГівського пекла, а після того був відправлений на довічне заслання в село з промовистою назвою Малоросійське Больше-Муртанського району Красноярського краю.

Лише 1956 р. був реабілітований, а наступного року повернувся до Києва і спрагло взявся до творчої роботи. Та з виходом у світ роману «За ширмою» на нього знову посипалися звинувачення у всіляких гріхах. В роки брежнєвсько-сусловської стагнації письменник був ошельмований, зацькований і зловісно замовчаний, але морально не зломлений. Він помер 9 травня 1984 р.

З книги: З порога смерті...: письменники України – жертви сталінських репресій/ упоряд. О.Г. Мусяєнко. – К.: Радянський письменник, 1991. – С.:44-47.

Варто додати ще таку інформацію про Бориса Антоненка-Давидовича в часи переслідування сталінською владою.

Письменника та дослідника української мови Бориса Антоненко-Давидовича арештували в Алмати 5 січня 1935 року. З України до Казахстану переїхав ще 1933-го, після масових арештів та самогубств українських діячів у добу згортання українізації. Про це пише gazeta.ua.

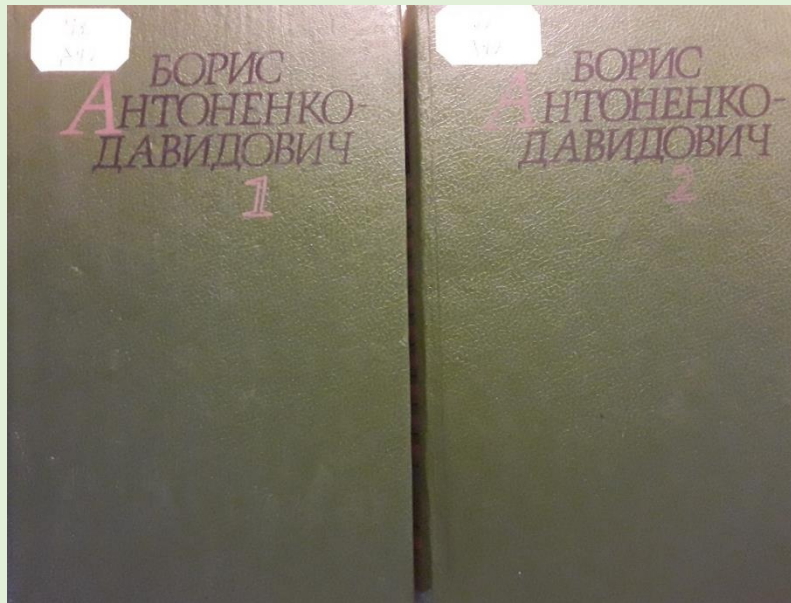
Антоненко-Давидовича звинувачували у відмові зросійщувати словники української мови та націоналізмі. Інакомислення побачили і в його картинах та повістях про революційні часи, збірках репортажів. Це все дозволило чекістам сфабрикувати справу про приналежність до «контрреволюційної організації, що прагнула повалити в Україні радянську владу та лад».

На судилищі провини не визнав, тому спочатку призначили найвищу міру покарання, але в останній момент змінили її на 10 років таборів. Примірники творів письменника наказали знищувати, а ім'я заборонили згадувати.

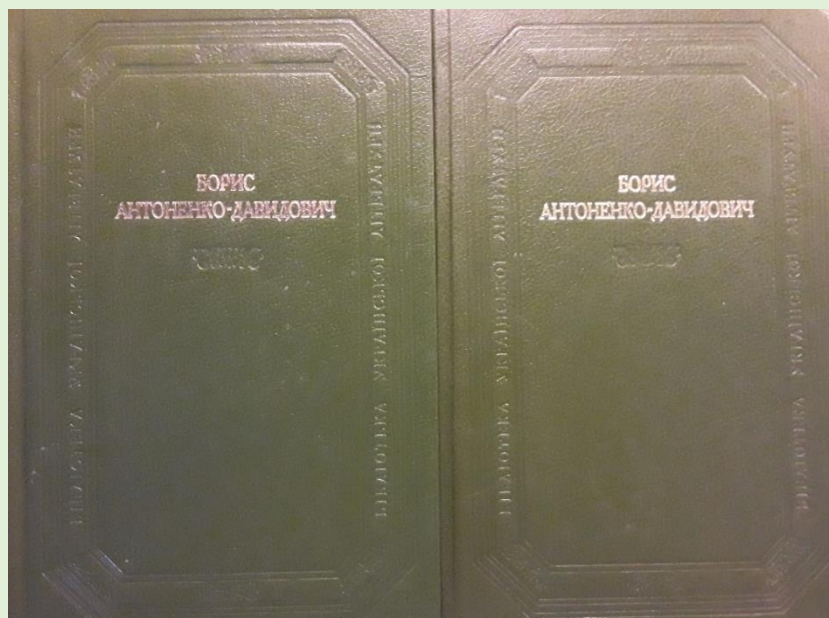
Покарання відбував у таборах Сиблагу та в Байкало-Амурському виправно-трудоному таборі. У часи Другої світової сидів у в'язниці Букачачлагу Читинської області. Важкі роботи швидко підірвали його здоров'я. Через втрату повноцінної працездатності перевели на виконання обов'язків бухгалтера, а згодом фельдшера, що й дозволило йому відновити сили та вижити.

До України повернувся 1946 року, але тут його знов арештували як неблагонадійного. Відправили на довічне заслання до Красноярського краю. Лише після смерті Сталіна в СРСР проходила реабілітація політв'язнів. Антоненко-Давидовича реабілітували та дозволили повернутися до Києва, куди прибув 1957-го. Чоловіка одразу відновили в членах Спілки письменників України. Він повернувся до літературної творчості.

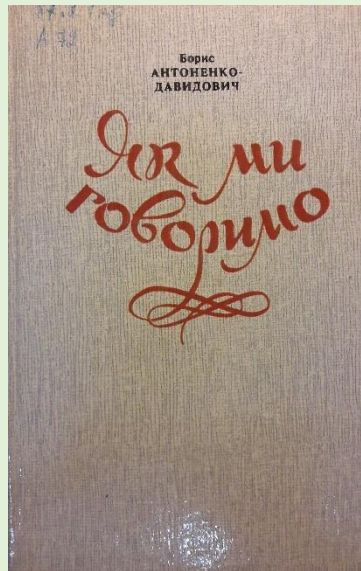
**Книги Бориса Антоненка-Давидовича, які зберігаються
в бібліотеці ОІППО**

Антоненко-Давидович Б. Твори.[У 2 т.] Т.1 . Оповідання. Повісті. Літературний репортаж. – 747 с. Т.2. Роман. Сибірські новели. Повісті. Оповідання. – 624 с. / Б. Антоненко-Давидович; упоряд. Ярина та Борис Томашенки; ред. Н.М. Кравченко. – К.: Дніпро, 1991/

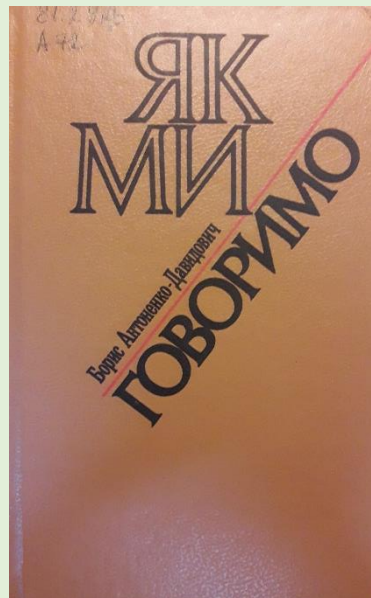

Антоненко-Давидович Б. Твори.[У 2 т.] Т.1 . Повісті та романи744с.: портр.Т.2. Сибірські новели. Оповідання. Публіцистика. Спогади. Листування. – 656 с.: портр. / Б. Антоненко-Давидович; упоряд. Л.С. Бойка. – К.: Наукова думка, 1999.

Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович; уклад. Я.Б. Тимошенко; авт. передм. Б.О. Тимошенко. – К.: КМ Akademia. 1994. –254 с.

Відомий український письменник, прекрасний знавець мови, адресував свою книжку тим, хто дбає про культуру мови й прагне запобігти помилковому слововживанню, перебороти лексичну розбіжність у визначенні однакових понять, уникнути не властивих українській мові традицій зворотів і висловів. У пошуках найкращого мовного еквівалента автор звертався до прикладів класичної літератури, фольклору, живого народного мовлення. Деякі міркування автора та частину ілюстрованого матеріалу варто сприймати як данину часові. Для мовознавців, викладачів, студентів, лекторів, журналістів.

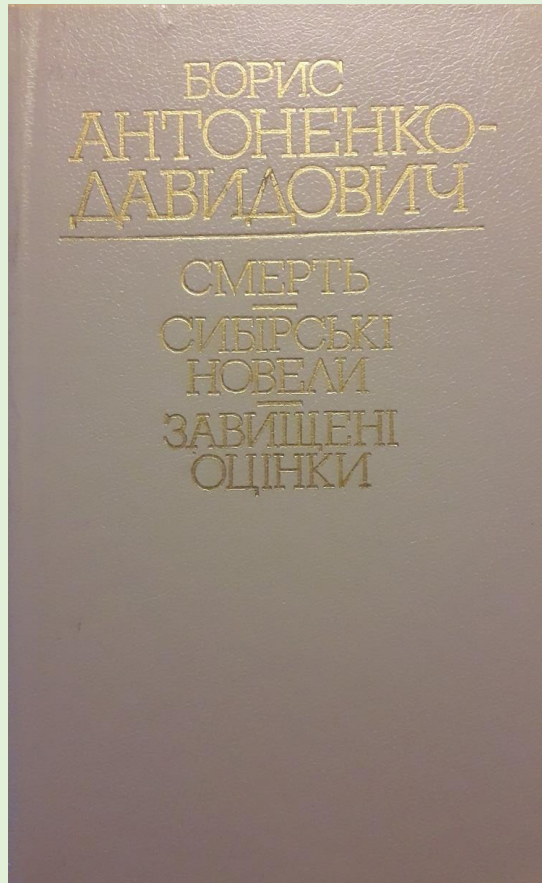

Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович ; уклад. Я.Б. Тимошенко. – К.: Либідь, 1991. –253 с.

Антоненко-Давидович Б. Слово матері: повісти й новели / Б. Антоненко-Давидович; упоряд. та післямова Б. Тимошенка. –К.: Веселка, 1993. –413 с.

У цій книзі вміщені глибоко психологічні повісті «Смерть» та «Слово матері», а також написані в останні роки життя автора «Сибірські новели».

Антоненко-Давидович Б. Смерть. Сибірські новели. Завищені оцінки: повісті, новели, оповідання / Б. Антоненко-Давидович; упоряд. Б. Тимошенко; передм. Л. Бойка. – К.: Радянський письменник, 1980. – 600 с.

В цій посмертній книжці відомого українського письменника, який майже двадцять років вивчав життя в сталінсько-беріївських таборах, йдеться здебільшого про події і долі сумні, драматичні, а то й трагікомічні. Але із шонайважчих випробувань художник виніс глибоко вистраждану, а не сліпу віру в незнищенність людської доброти, в коначне торжество справедливості, правди.

Бібліотека ОІППО

серпень 2024 р.

<https://library.ippo.if.ua>